

مقدمه

کن هایلند و برایان پالتریج

گفتمان یکی از مهم‌ترین مفاهیم اندیشه مدرن در طیفی از رشته‌های علوم انسانی و اجتماعی است. از آنجا که این مفهوم با طرز کار زبان هنگام مواجهه ما با جهان و در تعاملات ما با یکدیگر سروکار دارد، بنابراین صورت‌بندی‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی جوامع ما را می‌آفریند و شکل می‌دهد. از منظر زبان‌شناسی کاربردی، مطالعه گفتمان مطالعه زبان در عمل است که متن‌ها را در بافت‌های اجتماعی‌ای بررسی می‌کند که به کار می‌روند. اما از آنجا که زبان با رخداد‌های جهان در ارتباط است پس «گفتمان» اصطلاحی است با بار معنایی زیاد که طیفی از معانی را دربر می‌گیرد. از این رو، کسانی که گفتمان را بررسی می‌کنند ممکن است بر تحلیل گفتار و نوشتار تمرکز کنند تا پویایی و قرارداد‌های موقعیت‌های اجتماعی را آشکار سازند، یا دیدگاهی نظری‌تر و انتقادی‌تر برای پرداختن به شیوه‌های نهادینه‌شده اندیشیدن برگزینند، اندیشیدنی که حیات اجتماعی ما را تعیین می‌کند. در واقع، گفتمان می‌تواند بین دو قطب گسترش یابد که در این صورت کم و بیش بر متن‌های عینی یا کردارهای سازمانی، یا بر نمونه‌های به‌خصوصی از صحبت یا چگونگی شکل‌گیری ساختارهای اجتماعی از طریق آن تأکید دارد.

در کتاب حاضر، به دنبال ارائه شیوه‌ای برای راه یافتن به این حوزه پیچیده و متنوع برای محققان تازه کار زبان‌شناسی کاربردی هستیم. از رهگذر مجموعه فصل‌های کتاب، که زیر نظر کارشناسان عرصه‌های مختلف این حوزه به نگارش درآمده، می‌کوشیم درآمده‌ی آسان‌فهم و البته معتبر به سطوح مختلف این موضوع جذاب و پیچیده ارائه کنیم. به علاوه، این فصل‌ها شیوه نظریه‌پردازی و بررسی هم‌گفتمان شفاهی و هم‌نوشتاری را در اختیار مدرسان، دانشجویان و محققان قرار می‌دهد.

کتاب در دو بخش ارائه شده است. بخش اول درباره روش‌های تحلیل و حاوی

فصل‌هایی است که رویکردها و موضوعات اصلی مطالعه گفتمان را بررسی و توصیف می‌کند. موضوعات مورد نظر مؤلفان فرضیاتی را شامل می‌شوند که شالوده روش‌ها و رویکردهای خاص، موضوعات ارزش یا اعتبار شیوه‌های تحقیق و ابزار مناسب برای هدف و روش تحقیق هستند. بخش دوم، مرور و بحث درباره حوزه‌های اصلی مطالعات گفتمان را دربر می‌گیرد و به روش‌های مطالعاتی اصلی و موضوعات و یافته‌های محوری توجه دارد. نویسندگان هر بخش برای تشریح نکته مورد نظر در بحثشان مطالعه‌ای موردی می‌آورند؛ و منابعی را هم برای مطالعه بیشتر در زمینه روش یا موضوع خاص مورد بحثشان معرفی می‌کنند.

بخش اول: روش‌ها و حوزه‌ها

در فصل اول این کتاب، رادنی جونز^۱ درباره گردآوری و آوانویسی داده‌های گفتاری بحث می‌کند. همان‌طور که اشاره دارد، گردآوری داده‌ها و رویکردهای آوانویسی متأثر از علایق نظری تحلیل‌گران هستند. این علایق بر متون انتخابی برای تحلیل و بر ابعاد تعاملات مورد بررسی تأثیر خواهند گذاشت. این نکته به‌غایت مهمی است که در هر یک از روش‌های تحلیل و حوزه‌های مطالعاتی این کتاب صدق می‌کند. سو ویلکینسون^۲ و سلیا کیتزینگر^۳ در فصل دوم با عنوان «تحلیل گفت و گو» مثال‌های زیادی از تحلیل‌های ظریف زبان شفاهی می‌آورند و نشان می‌دهند که چگونه روابط اجتماعی می‌تواند با به‌کارگیری گفتمان شفاهی توسعه یابد. در فصل سوم، روت ووداک^۴ بحث می‌کند که چگونه تحلیل گفتمان انتقادی می‌تواند هنجارها و ارزش‌ها و روابط قدرت موجود در زیرساخت متون را آشکار کند. او از طریق بحث درباره تصاویری منتخب از اینترنت، چگونگی تولید و بازتولید موضوعاتی نظیر نژادپرستی، تبعیض و طرد از طریق گفتمان و استفاده از استعاره‌های بصری و نمادها را نشان می‌دهد.

در فصل چهارم، کریستین تاردی^۵ درباره تحلیل ژانر از کارهای انجام‌شده روی زبان انگلیسی در حوزه‌های تخصصی و مطالعات بلاغی به‌عنوان پیشینه تحلیل خود بهره می‌برد. او طیفی از روش‌های تحلیل ژانر را به‌اختصار بیان می‌دارد و سپس برای نشان دادن ارزش این رویکرد در بررسی متون، مطالعه‌ای درباره بخش چکیده پروژه درخواست‌های گرنت‌های پژوهشی را

-
1. Rodney Jones
 2. Sue Wilkinson
 3. Celia Kitzinger
 4. Ruth Wodak
 5. Christine Tardy

می آورد. در فصل پنجم، مایک بینهام^۱ تحلیل روایت^۲ رویکردی در تحلیل گفتمان را توصیف می کند که زمان آن به کاری در مطالعات فولکلور، نشانه شناسی و مطالعه اسطوره برمی گردد. او سه رویکرد به تحلیل روایت را بررسی می کند: رویکردهای تحلیل گفتمان، تحلیل گفت و گو و رویکردهای قوم نگاری زبان شناختی به تحلیل روایت. فصل ششم با عنوان «قوم نگاری و تحلیل گفتمان» از دوایت اتکینسون^۳، هاناکو اوکادا^۴ و استیون تالمی^۵ از سه رویکرد به تحلیل قوم نگاری گفتمان بحث می کند: قوم نگاری ارتباط، قوم نگاری خرد و قوم نگاری انتقادی. آن ها برای تشریح مطلب مورد نظرشان مطالعه ای موردی می آورند که زبان انگلیسی را به عنوان زبان دوم، همچون مقوله هویتی ننگین در دبیرستان دولتی بزرگی در هاوایی بررسی می کنند.

در فصل هفتم، جیم مارتین^۶ در زبان شناسی نقش گرای نظام مند ملاحظات مفصلی از پیشینه نظری این رویکرد برای تحلیل گفتمان ارائه می کند. مارتین با بررسی متن روزنامه، توضیح می دهد که چگونه این نگاه به زبان و بافت اجتماعی می تواند در تحلیل متن های روزمره به کار برده شود و این امر چه نکاتی را درباره ساخت آن ها آشکار می سازد. کی ال. او هالوران^۷ در فصل هشتم که درباره تحلیل گفتمان چندوجهی^۸ نوشته، ضمن کار در سنت نقش گرای نظام مند، تحلیلی از برنامه تلویزیونی ارائه می کند که در آن، غیر از زبان، وجه نماها^۹ هم نقش مهمی در گسترش متن ایفا می کنند. فصل نهم، مطالعات پیکره ای از بتانی گری و داگلاس بیر^{۱۰} در توصیف چگونگی به کارگیری زبان شناسی پیکره ای در تحلیل گفتمان است. اینان از رهگذر تحلیل گفت و گو و نگارش آکادمیک نشان می دهند که چگونه تحلیل پیکره ای می تواند بینشی درباره چگونگی ساخت یابی و فعلیت یابی زبان شناختی گونه های زبانی به دست دهد.

بخش دوم: حوزه های پژوهش

جان کاتینگ^{۱۱} در اولین فصل این بخش (فصل دهم)، تحلیل گفتمان شفاهی را بررسی

-
1. Mike Baynham
 2. narrative analysis
 3. Dwight Atkinson
 4. Hanako Okada
 5. Steven Talmy
 6. Jim Martin
 7. Kay L. O'Halloran
 8. multimodal discourse analysis
 9. modalities
 10. Bethany Gray and Douglas Biber
 11. Joan Cutting

می‌کند. او انواع گفتمان شفاهی و متغیرهای اجتماعی تأثیرگذار بر انتخاب ویژگی‌های گفتمان شفاهی^۱ را توصیف می‌کند. مطالعه‌ای که او برای تشریح مطلب مورد نظرش برمی‌گزیند تحلیلی از تعامل شفاهی دانشجویان بین‌المللی در دانشگاه‌های بریتانیا است. کن هایلند^۲ در فصل یازدهم با عنوان «گفتمان آکادمیک»، درباره دلایل مطالعه گفتمان آکادمیک بحث می‌کند و همین‌طور ملاحظاتی مفصل درباره نحوه مطالعه گفتمان آکادمیک ارائه می‌دهد. او به شیوه‌های متفاوت رشته‌های مختلف در نقل قول کردن اشاره می‌کند تا ضمن ارائه مثالی از تحلیل در این حوزه، نکاتی را درباره شیوه‌های متقاعدسازی آکادمیک روشن کند. جنت هولمز^۳ در فصل دوازدهم با عنوان «گفتمان و محل کار» شرحی مختصر از پژوهش‌های رایج در زمینه گفتمان شفاهی محل کار ارائه می‌دهد. او سپس برای توضیح نکات بحث خود پژوهشی را توصیف می‌کند که بخشی از پروژه زبان در محل کار ولینگتون^۴ است.

مارتین مونتگومری^۵ در فصل سیزدهم با عنوان «گفتمان و اخبار»^۶ در مورد مطالعاتی بحث می‌کند که اخبار را هم از زاویه دید ساختاری و هم ایدئولوژیکی بررسی می‌کنند. وی این موضوع را با تحلیل شیوه‌های نشان دادن مقصر و بیان تقصیر در گزارش‌های روزنامه و شیوه‌های استفاده مقالات روزنامه از عبارات «مبارزه با ترور» و «مبارزه با تروریسم» توضیح می‌دهد. فصل چهاردهم با عنوان «گفتمان و ارتباط رایانه محور»^۷ از جولیا دیویس^۸ به بحث از وبلاگ‌ها و بازنمایی متنی «خود» در این متن‌های برخط می‌پردازد، و به‌خصوص تحلیل می‌کند که چگونه افراد خودشان را در وبلاگ‌ها بازمی‌نمایانند و با استفاده از گفتمان‌شان با دیگران رابطه برقرار می‌کنند. در فصل پانزدهم، جان اولسن^۹ در باب گفتمان و موضوعات حقوقی به ریشه‌های تحلیل گفتمان حقوقی^{۱۰}، جایگاهش در سنت جامعه زبان‌شناختی تحلیل گفتمان و همین‌طور شیوه‌های استفاده تحلیل حقوقی گفتمان در روندهای قانونی می‌پردازد. در فصل شانزدهم، تاپ اومونی^{۱۱} در مورد گفتمان و هویت^{۱۲}، پس از مرور پژوهش‌های

1. spoken discourse
2. Ken Hyland
3. Janet Holmes
4. Wellington Language in the Workplace Project
5. Martin Montgomery
6. discourse and the news
7. discourse and computer mediated communication
8. Julia Davies
9. John Olsson
10. forensic discourse analysis
11. Tope Omoniyi
12. discourse and identity

این حوزه، به بررسی موضوعات نژاد و هویت در روزنامه‌های اقلیت در بریتانیا می‌پردازد. او مونی نشان می‌دهد چگونه هویت‌های اقلیت اغلب در تقابل با جریان غالب در گفتمان رسانه قرار می‌گیرد و چگونه ماهیت یک هویت اقلیت از درون هستی‌اکثرتی ممتاز و متمایز مشتق می‌شود. آنجل لین و ریوکو کوبوتا^۱ در فصل هفدهم دربارهٔ گفتمان و نژاد بحث می‌کنند و برای بررسی ساخت گفتمانی نژاد از بینش‌های مطالعات فرهنگی، نظریهٔ انتقادی، مطالعات پسااستعماری و تحلیل گفتمان کمک می‌گیرند. مطالعهٔ موردی آن‌ها نظریهٔ تعیین موضع [اجتماعی] و تحلیل خط داستان را به کار می‌گیرد تا گفتمان نژادپرستانهٔ برخط را بررسی کند. جنی هموند^۲ در فصل هجدهم با عنوان «گفتمان کلاسی»^۳ دربارهٔ تحلیل صحبت‌های کلاسی بحث می‌کند. او برای مطالعهٔ موردی، پروژه‌ای را برمی‌گزیند و بافتی را بررسی می‌کند که در آن دانش‌آموزانی که زبان انگلیسی را به‌عنوان زبان دوم می‌آموزند به صورت نادرستی، «دانش‌آموزان ضعیف یا ناموفق» تلقی می‌شوند و شیوه‌هایی را بررسی می‌کند که در جریان غالب کلاس از این دانش‌آموزان حمایت می‌شود. بحث جان کوربت^۴ در مورد گفتمان و ارتباط بینا فرهنگی^۵ در فصل نوزدهم، با تعریفی از فرهنگ آغاز می‌شود و سپس به تمایز بین ارتباط «بینا فرهنگی»^۶ و «میان فرهنگی»^۷ می‌پردازد. مطالعهٔ او به بررسی شیوه‌های تفاهم معنا در بین فرهنگ‌ها و در این مورد رابطهٔ بین دستیاران زبان دانش‌آموزان انگلیسی‌زبان و مربیان‌شان در مدارس فرانسوی می‌پردازد. فصل آخر کتاب (فصل بیستم) در گفتمان پزشکی از تیموتی هالکوفسکی^۸ است که شیوهٔ تحقق «بیمار بودن»، «دکتر بودن» و درواقع «مریض بودن» در گفتمان و از طریق گفتمان بررسی می‌شود.

همان‌طور که می‌توان دید، یک متخصص در جنبهٔ به‌خصوصی از تحلیل گفتمان هر فصل کتاب حاضر را نوشته است. هر نویسنده جزئیات ارزنده و مثال‌های زیادی در زمینهٔ پیشینهٔ تحقیق ارائه کرده است. از این نویسندگان به خاطر موافقتشان برای شرکت در این مجلد و به‌اشتراک‌گذاری تخصص و تجربه‌شان با ما سپاسگزاریم.

-
1. Angel Lin and Ryuko Kubota
 2. Jenny Hammond
 3. classroom discourse
 4. John Corbett
 5. discourse and intercultural communication
 6. cross-cultural
 7. intercultural
 8. Timothy Halkowski

مطالعه بیشتر

هر یک از فصل‌های کتاب، پیشنهادهایی برای مطالعه بیشتر در زمینه موضوع مورد بحث ارائه می‌دهند که ذیل بخش مطالعات مهم فهرست می‌شوند. در اینجا برخی کتاب‌های کلی‌تر در زمینه تحلیل گفتمان را می‌آوریم که برای خواننده‌ها مفید خواهد بود.

- Bhatia, V. K., Flowerdew, J. and Jones, R. H. (eds.) (2008), *Advances in Discourse Studies*, London: Routledge.
- Cameron, D. (2001), *Working with Spoken Discourse*, London: Sage.
- Gee, J. P. (2005), *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method* (2nd edn), London: Routledge.
- Hoey, M. (2001), *Textual Interaction: An Introduction to Written Text Analysis*, London: Routledge.
- Jaworski, A. and Coupland, N. (eds.) (2006), *The Discourse Reader* (2nd edn), London: Routledge.
- Johnstone, B. (2002), *Discourse Analysis*, Oxford: Blackwell.
- Paltridge, B. (2006), *Discourse Analysis: An Introduction*, London: Continuum.